

Cep Kitapları

Yunus Kutval & Özgür Kanbir

ÇEVRE VE EKOLOJİ

İslam İktisadı Yaklaşımı

iktisat
yayınları

iktisat yayınları

İktisat Yayınları – 73
Cep Kitapları Dizisi – 7
Yunus Kutval & Özgür Kanbir, Çevre ve Ekoloji: İslam İktisadı Yaklaşımı

Yayına Hazırlayan: Emrah Yağmurlu
Musahhah: Ebru Ünver

Tasarım: Seyfullah Bayram

Baskı: Sarıyıldız Ofset - Sertifika No.: 23593
İvedik Ağaç İşleri San. Sit.
1354. Cad. 1358. Sok. No.: 31 Ostim / Ankara
1. Baskı: İstanbul, 2021
ISBN: 978-625-7015-54-7 | E-ISBN: 978-625-7015-55-4

© İktisat Yayınları, 2021
Bütün yayın hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar
dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

İktisat Yayınları
Aziz Mahmut Hüdayi Mh, Türbekapı Sk. No:13, 34672 Üsküdar/İstanbul
Tel: +90 (216) 532 63 70
www.iktisatyayinlari.com

İktisat Yayınları Nobel Akademik Yayıncılık ve
İslam İktisadı Araştırma Merkezinin ortak markasıdır.

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Kutval, Yunus & Kanbir, Özgür
Çevre ve Ekoloji: İslam İktisadı Yaklaşımı
1. Baskı, xii + 80 s., 13 x 23 cm
Kaynakça var.
ISBN: 978-625-7015-54-7 | E-ISBN: 978-625-7015-55-4
1.Ekoloji 2. Çevre 3. İslam iktisadı

Cep Kitapları dizisi,
Türkiye İktisadi Girişim ve İş Ahlakı Derneği'nin
desteğiyle hazırlanmıştır.

ÇEVRE VE EKOLOJİ

İslam İktisadı Yaklaşımı

Yunus Kutval & Özgür Kanbir

Cep Kitapları Dizisi

Bu dizide, alanında uzman kişilerin İslam iktisadının temel kurum ve meselelerini ele aldığı kitaplara yer verilmektedir. Ele alınan konular, teorik bir derinlikten ziyade her seviyeden insanın kolaylıkla anlayacağı bir formatta verilmiştir. Dizide okunması kolay ve kısa eserlere yer verilecektir.

Dizide Yer Alacak Diğer Kitaplar

Ömer Demir, *Ahlâk ve Ekonomi*

Faruk Taşçı, *Sosyal Refah: Bütüncül Bir Perspektif*

Lütfi Sunar, *Adalet*

Mehmet Fatih Buğan, *Borsa*

Muhittin Kaplan, *Fayda*

Ömer Torlak, *Girişimcilik: Değişim ve Değer Yolculuğu*

Saffet Köse, *Ticaret*

Taha Eğri, *Emek*

Yunus Emre Aydınbaş, *Tasarruf: İslam İktisadı Yaklaşımı*

İsa Yılmaz, *Değer: İktisadi Bir Yaklaşım*

Yunus Kutval

Lisans derecesini 2011 yılında Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümünde tamamladı. 2014 yılında Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü kapsamında “Katılım Bankacılığının Gelişimi ve Türkiye Örneği” isimli yüksek lisans tezini başarılı bir şekilde sundu. Doktora eğitimine Kırıkkale Üniversitesinde başlayan Kutval daha sonra YÖK 100/2000 Katılım Bankacılığı programı kapsamında Necmettin Erbakan Üniversitesine geçiş yaptı ve 2019 yılının son günlerinde “Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası-Katılım Bankaları İlişkisi: Bir Model Önerisi” isimli doktora tezini başarılı bir şekilde savunarak doktora derecesini aldı. 2020'nin Şubat ayında Kafkas Üniversitesine doktor öğretim üyesi olarak atanan Kutval halen aynı üniversitede aktif görevine devam etmektedir.

Özgür Kanbir

Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümünden 2004 yılında mezun oldu. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde, 2010 yılında İktisat Teorisi yüksek lisansını bitirdi. 2020 yılında, “İslami Gelişme Endeksi: İslami Değerlere Uygunluk Bakımından Uluslararası Bir Karşılaştırma” adlı tezi ile Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünden doktora derecesi aldı. Kanbir, aynı zamanda Anadolu Üniversitesinden 2019 yılında, Sosyoloji Bölümü lisans derecesi aldı. Halen, Giresun Üniversitesinde öğretim görevlisi olarak akademik hayatına devam etmektedir. Akademik ilgi alanları arasında uluslararası iktisat, iktisadi gelişme, İslam iktisadı ve finansı ile iktisat sosyolojisi bulunmaktadır.

İçindekiler

Önsöz	ix
Giriş	1
1. Çevre, Ekoloji ve İktisat	5
2. Entropi ve Din Bağlamında Çevre ve Ekoloji	27
3. İslam İktisadı Açısından Çevre ve Ekoloji	47
Sonuç	63
İleri Okumalar	67
Terimler Sözlüğü	69
Notlar	73
Kaynakça	81

Önsöz

Rönesans ve Reform hareketleri sonrasında gelişen sanayi teknolojileri; üretim, tüketim ve dolayısıyla refah düzeyi artışının yanı sıra insanlık tarihi boyunca görülmemiş bir çevre katliamını da beraberinde getirmiştir. Çevre kirliliğinin doğanın kendini yenileme hızından daha fazla gerçekleştiği bu dönemde, doğal kaynaklar bilinçsizce kullanılmış, canlı-cansız tüm varlık sömürülmüştür. İlk kez İkinci Dünya Savaşı sonrası bilimsel çalışmalara konu olan bu alanda, gerekli tedbirlerin alınmaması durumunda, küresel bir yok oluşun kaçınılmaz olacağı gibi manifestolara yer verilmiştir. Empirik çalışmalarla tekrar tekrar doğrulanan bu kehanetlerin bilincine varan duyarlı çevreler, ulusal ve uluslararası arenada faaliyet gösteren ve çevre sorunlarına çözüm üretmeyi dert edinen örgütler (kamusal veya sivil toplum) kurmaya başlamıştır. Özellikle merkezi bir çevre bilincinin oluşması için mücadele veren bu kurumlar, ülkelerin iktisadi hedeflerine (büyüme ve kalkınma) çevre politikalarını eklemeyi kısmen de olsa başarabilmiştir. Fakat bu girişimler

yeterince etkili olmamış ve çevre kirliliği hız kesmeden devam etmiştir.

Çevre sorunlarının çözümünde merkezi organizasyonların yetersiz kalması, topyekûn bir mücadeleyi ve radikal yaklaşımları zorunlu kılmıştır. Özellikle çevre sorunlarının merkezinde yer alan insan ontolojisinin (varoluşu) tekrardan tartışılma ihtiyacı duyulmuştur. Bu amaçla, daha önceleri hiçbir etik değer taşımayan, salt çıkarıcı, materyalist bir anlayış ile açıklanmaya-dizayn edilmeye çalışılan insan profili yeniden tanımlanmak istenmiştir. İlahî kaynakların tasvir ettiği insan-çevre ilişkisi üzerinden kurgulanmaya çalışılan bu yeni tanımlama, örnek çevre bilincini tasvir etmeye başlamıştır. Yani birkaç yüzyıldır toplumu bilinçli olarak sekülerizmin pençesine sürükleyen elit çevreler, yine aynı toplumu kurtarma reçetesi olarak vahye sığınmıştır.

Elit çevrelerin çevre sorunlarının çözümünde dini referanslara daha fazla yer vermesiyle, çevre etiği önermeleri bir nebze olsa felsefi temel bulmaya başlamıştır. Özellikle insanoğlunun tabiatın bir parçası olduğu ve tabiatı yok etmenin aslında insanoğlunun kendini-geleceğini yok etmek anlamına geldiği, Tanrı'nın ise böyle bir durumu asla tasvip etmeyeceği gibi argümanlar geliştirilmiştir. Teolojik kaynakların farklı yaklaşımları ile bu argümanlara ek olarak; yaratıcının tabiatı bir denge üzere kurduğu, doğanın yaratıcının bize bir emaneti olduğu, insanoğlunun bu emanete yakışır bir şekilde davranması ve canlı cansız her şeye saygı gösterilmesi gibi önermeler eklenmiştir. Ne ilginçtir ki modern aklın sunduğu çözüm önerileri İslam dini öğretileri ile inanılmaz derecede benzeşmektedir.

Kur'an, insanoğlunu sürekli olarak tabiatı ve evreni tasavvur etmeye yöneltmektedir.¹ Böylece insanın varoluş sebebini, fitratını, gayesini, anlamasına yardımcı olmakta ve sanki Allah'ı (c.c.) tanımak için tabiatı bir araç gibi

kullanmaktadır.² Bu bakımdan; tabiatı Allah'ın bir eseri olarak görmekte ve ona ayrı bir kutsiyet arz etmektedir.

Allahü-teâlâ Kur'an-ı Kerim'de "(O) Göğü yükseltti ve ölçüyü koydu. Sakın dengeyi bozmayın."³ şeklinde evren ve tabiatın bir mizan üzere kurulu olduğunu belirtmektedir. Ayrıca insan algılayışının çok ötesinde⁴ bir kompozisyon⁵ ile işleyen bu sisteme dışarıdan müdahalelerin bozgunculuk olacağını,⁶ inanların ise bu durumdan kaçınması gerektiğini ifade etmektedir. Çünkü insanoğlunun bilgisi-görüşü sınırlıdır ve yaratıcının kurduğu bu dengeye yapacağı her müdahale kaosla⁷ sonuçlanacaktır.

Yine Kur'an'a göre, Allah'ın yeryüzündeki halifesi insandır.⁸ Yani yaratıcının koyduğu dengeyi korumakla yükümlü olan memur, insan olarak tayin edilmiştir. Böylece Allah insanoğlunu onurlandırmış, yarattığı birçok şeyden üstün kılmış⁹ ve bir imtihana tabi tutmuştur.¹⁰

Kur'an'ın çevre ile ilgili getirdiği hükümlerin hayatın her alanına tesir ettiğini düşündüğümüzde, iktisadi davranışların da bu kapsama uygun olması gerekmektedir. Bu amaçla 1960'larda seküler iktisadi önermelere alternatif İslamî bir ekonomik sistem ortaya konmaya çalışılmıştır. Temel amacı insanı yaşatmak olan, fakat insanı asla tabiatın merkezinde konumlandırmayan bu iktisadi yaklaşım, çevre, ekoloji ve insan hakkında etik değerler taşıyan önermeler sunmaktadır. Bu bakımdan İslam iktisadının çevre sorunlarına getirebileceği çözümlerin incelenmesi oldukça önemlidir. Bu amacı hâsıl etme gayretiyle oluşturulacak olan bu kitapçık, İslam geleneğinin Müslüman toplumu ve onun yaşadığı ortam için oluşturduğu temel ilkelerden bazılarını insan-çevre ilişkileri bağlamında keşfetmeyi amaçlamaktadır. Literatürde bulunan diğer çalışmalardan farklı olarak İslamî prensipleri bir kurallar bütünü olarak değil de bir değerler bütünü olarak ele almaya çalışacaktır.